

40 éve alakult meg a MTESZ elődje

(Elnöki megnyitó*)

Dr. Dank Viktor

Tisztelt Közgyűlés! Kedves vendégeink!

Nemsokára azt a történelmi fordulatot ünnepelhetjük, melynek eredményeként immár 40 esztendeje új társadalmi-állami keretek között, a korábbihoz viszonyítottan merőben eltérő politikai koncepcióban él és fejlődik országunk és benne geotársadalmunk.

Nem túlzás azt állítanunk, hogy ez alatt a 40 év alatt gyökeresen megváltozott a világ. A fejlődés, a változások során e történelmileg viszonylag rövid időszak alatt olyan világ formálódott, mely a korábbtól alapjaiban, ismeretanyagában, információtömegében is különböző. Ismeretszerzési határaink kiterjedtek, rádióteleszkópjainkkal a világegyetem hatalmas méreteit ismertük meg, ugyanakkor részecske-gyorsítóinkkal a parányi anyagmennyiségek legalapvetőbb sajátosságainak tanulmányozása vált lehetővé. A világegyetem és a szubnukleáris jelenségek tanulmányozásában hatalmas eredmények születtek. Ezek az eredmények áldásosak is lehetnek, de veszélyt is hordozhatnak.

Csak az emlékezet felfrissítésére sorolom fel az 1945-ben alkalmazott atombombát, majd az atommagfűzió, a hidrogénbomba okozta potenciális veszélyhelyzetet. Nagy fejlődést hozott a tranzisztorizálás, a kisméretű elektronikus alkatrészek és mikroelektronikai berendezések megalkotása. Ez a körülmény gyökeresen megváltoztatta az élmunka arányát és jelentőségét. Nagyon elősegítette a fejlődésnek ez az ága az ásványi nyersanyagutátásokat, a földkéregből szerezhető információk mennyiségi és minőségi javítását.

Nem kisebb jelentőségű, és a hazai mezőgazdasági termelés növelése egyik bázisának tekinthető a genetikai kódok felismerése, az öröklés mechanizmusának jobb megismerése.

Erre az időszakra esik a világűr meghódítása, az első szputnyik, az első ember felbocsátása az űrbe és az ember első útja egy másik égitesten: a Holdon.

Sok új eredmény született a lézerek felfedezése óta. Ezek alkalmazási lehetőségei még a kezdeti kiaknázásnál tartanak. Mindezek következtében az ember egyre inkább beleavatkozott az őt körülvevő természeti folyamatokba. Erőteljesen igénybe vette a természeti erőforrásokat és bizony pusztította, rongálta saját környezetét. Szinte kicsi lett a Föld a tömegkommunikáció és a közlekedés fejlődésével egyidejűleg, ugyanakkor sajnálatosan megnöttek a különbségek, az inhomogenitások.

Hazánkban a 40 éves fejlődés merőben új helyzetet teremtett. A fejlődés nem volt egyenletes, voltak visszaesések, volt túlméretezés, végre nem hajtás, de

* Elhangzott a Társulat 1985. III. 13-i közgyűlésén.

voltak produktív, szépen ívelő szakaszok; végül is előállt a mai helyzet, ami lényegesen magasabb színvonalat képvisel tudományban, technikában, gazdaságban, életszínvonalban, de amivel korántsem lehetünk elégedettek.

1945 tavaszán a magyar műszaki, természettudományi, agrárértelmiség látta a hatalmas veszteségeket, a háború okozta károkat és tudta, hogy az egyébként is elmaradott országnak ez milyen nagy gondot jelent. Mégis a lelkesedés, az összefogás, az élniakarás megsokszorozta az erőket, és az újjáépítés gyorsabban végbement, mint gondolták. 1949-ben már olyan feszítéseket terveztek a vezetők, melyek irreálisnak bizonyultak, vissza kellett lépni. A felismerés azonban, miszerint a tudományos kutatás és a műszaki fejlődés nélkülözhetetlen a haladáshoz, helyes volt, és ugyancsak helyesek voltak az ipar és a nyersanyagbázis fejlesztésére, növelésére tett erőfeszítések. Helytelen volt — ma már tudjuk — a valóságtól elszakadó ábránd: teljesítmények követelése háttér és alap nélkül, és káros volt a tévedés felismerése és a pályakorrekció helyett a bizalmatlanság és az államhatalmi adminisztráció alkalmazása.

Már 1945-ben megalakították a Magyar Mérnökök és Technikusok Szabad Szakszervezetét, mely ily módon a mai MTESZ jogelődjeként tekinthető.

Az ipar és a mezőgazdaság fejlesztésében ekkor olyan intézményhálózatot is ki kellett alakítani, ahol a megfelelő képzettségű szakemberek, kutatók nevelése, oktatása, kiképzése folyik. VADÁSZ Elemér elévülhetetlen érdeme 1945 után a magyar geológusképzés megteremtése. (Születésének 100. évfordulóját a közelmúltban ünnepeltük.)

Az erőltetett fejlesztés, majd a megtorpanás és az 1956-ba torkolló események után újra gomboltuk a mellényt. A politikai stabilitás és az új koncepció hatalmas energiákat szabadított fel. 1957-ben KISS Árpád már gondolatokat közöl egy új gazdaságirányítási mechanizmus szükségességéről és az extenzív fejlődés lehetőségeinek korlátairól, 1966-ban NYERS Rezső konkrétan megfogalmazott téziseket dolgozott ki munkatársaival.

Nagyt segített, lendített a közös munkán a felső politikai vezetés azon biztató mozgósítása, mely szerint a szocializmust minden állampolgár számára építjük, és aki nincs ellenünk, az velünk van. Nagyon sok feltételrendszernek tettek eleget ezek a kijelentések és lényegesen meggyorsították az akkor még extenzív fejlődést. 1962-ben létrehozták az OMFb-t. 1969-ben deklarálták a Tudománypolitikai Irányelveket, melyekben a tudományos kutatások szabad-ságelvének megítélése új szempontok szerint történt már.

Az MSZMP X. kongresszusa rámutatott a tudomány és a szocialista építőmunka egymásrautaltságára. Hazai viszonylatban az 1970-es évekig tartó extenzív fejlődési szakasz széles ívű volt, külsőségeiben és tetszetős megnyilvánulásaiban imponáló, valójában azonban a teljesítőképeségünk nemzetközi mércével mérve nem volt jelentős, és a tudományos-műszaki eredményeknek a gazdaságban való alkalmazása lassúnak bizonyult.

Igen komoly ásványi készlet gyarapodások jöttek létre a céltudatos földtani kutatómunkálatok eredményeként szinte valamennyi hasznosítható ásványi nyersanyagfajta vonatkozásában.

Megnőttek a társadalmi igények, javult az ismeretterjesztés, a népművelés is. Ennek véleménye mellett olyan árnyoldala is mutatkozott, mely szerint egyesek véleménye az, hogy a tudományos kutatások és a műszaki fejlesztés csodákra képes, mások szerint haszontalan pénzkidobás az ilyesmire fordított költségvetés. Tény az, hogy az új technika, technológia befogadásához megfelelő gazdasági és társadalmi feltételek szükségesek. Lényeges, és ezt elismertetni

prominens feladatunk, hogy a társadalmi közélet értékelje munkánkat és ennek kézzelfogható jelei is megmutatkozzanak. Nem kívánok most kitérni azokra a jelenségekre, melyek a műszaki és természettudományi tevékenységek devalválódását jelentik és amely e munka társadalmi hasznának nem kellő ismeretéből fakad. Törekednünk kell annak felismertetésére, hogy az emberi tényező egyre fontosabb a fejlődésben és paradox módon az élömlőmunka aránya egyre inkább csökken a modern termelésben. Minősége és hatása viszont nagyságrenddel nagyobb jelentőségű a korábnál. Ez a felismerés oda kell vezetessen, hogy az alkotó ember működését kell minden területen elősegíteni. Ez így szépen és logikusan hangzik. Tudjuk, a megvalósítás nem egyszerű, mert ez a törekvés a fennálló szokásokkal érdekellentéteket okoz, szembekerül a struktúrával és vele szemben ellenállás támad, amely konfliktusokhoz vezet. Ezeknek feloldása pedig nehéz, sok erőfeszítést igényel és a konstruktív szellemi erővel való mérhetetlen pazarláshoz vezet. Örömmel nyugtázzhatjuk, hogy számos helyen foglalkoznak ezzel a problémával.

Az elmúlt 40 esztendő ipari fejlődését áttekintő konferencia, melyet nemrég a Magyar Kereskedelmi Kamara, a Magyar Közgazdasági Társaság, a Magyar Tudományos Akadémia, a Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetsége, az Ipari Minisztérium és az Ipari Szövetkezetek Országos Tanácsa közös rendezésében bonyolítottak le, összegezte az eredményeket és rámutatott a problémákra. Egyik legfontosabb felismerés az volt, hogy a magyar iparszerkezetben nemzetközileg is magas a természeti erőforrás igényes ágak aránya. Termékeink túlságosan súlyosak, előállításukhoz sok erőforrás szükséges, tőkeigényesek, ezenkívül nagy az aránya az importált nyersanyagoknak-energiaforrásoknak a gyártásnál. Miután ezekre az ágazatokra, melyek így termelnek ipari termékeket, jut a hazai ipari termelési volumen több mint 50%-a, világosan kirajzolódnak hátrányos helyzetünk okainak körvonalai, csökkenő versenyképességünk. Nem ártana ismételten áttekinteni, felmérni, hogy vajon a hazai erőforrások között, a hazánk földjében található ásványi nyersanyagok közül melyek vonhatók be fokozottabb mértékben az import helyettesítése céljából, és milyen gyártástechnológiákkal lehetne az anyag- és energiaigényeket csökkenteni. Egy másik sajnálatos ténymegállapítás regisztrálta, hogy míg hazánk részaránya a világ ipari exportjában 1960-ban 0,9% volt, ez 1970-re 0,8%-ra csökkent és 1980-ban már csak 0,5%-os volt. Veszítettünk a KGST import arányából is, mert 1965-ben 7,6, 1980-ban 4,1% származott Magyarországról a szocialista országok által importált gyártmányokból. Kialakult itthon egy import-energia- és tőkeigényes technológia, melynek végterméke a világpiacon leértékelődött, ugyanakkor felértékelődött a sok szellemi befektetés igénylő, szakképzett alkotók által létrehozott, olcsón előállítható termék. A felmérések megállapították, hogy ez az a hiányosság (alacsony szellemi színvonal és hatékonyság), melyet béremelésekkel vagy egyéb preferenciákkal nem lehet kiküszöbölni. Itt eljutottunk az oktatás, képzés, műszaki fejlődés komplex kérdéscsoportjához. Lemaradásunk a világ élvonalától, sajnos, nőtt az utóbbi években és hasonló gondokkal küzdenek a környező szocialista országok is. Közös erőfeszítéseinktől függ, hogy az ipari élvonalat követő ország tudunk-e maradni, vagy sereghajtók leszünk az országok nagy-nagy versenyfutásában.

Korszerűsítésre és folyamatos módosításra szorulnak szabályozóink is, adórendszerünk, pénzgazdálkodásunk feladata a vállalkozási kedv, a gazdasági élet felporzéklása.

Mindezen megállapítások, melyek feltárták fejlődésünk gátjának okait, további tennivalóink irányait, rámutatnak arra, hogy milyenek a megoldás útjai. A megvalósítás természetesen már nehezebb, keményebb dió. A diagnózis felállítása után a terápia kívánja a legnagyobb erőfeszítéseket. Miután „ajándékra” nem számíthatunk, a szelektív fejlesztés elve alapján oda kell csoportosítani erőinket, kapacitásainkat, azt kell fejlesztenünk, ami világviszonylatban, nemzetközileg, hazai vonatkozásban is a leggazdaságosabb, leghasznoshozóbb.

A 40 év alatt elért eredmények kétségtelenül a korábbiakhoz viszonyítva óriási különbséget képviselnek és alapokat szolgáltatnak a továbblépéshez, de tudomásul kell vennünk és tennünk ellene, hogy lemaradásunk nőtt és felzárkózásunknak mielőbb meg kell indulnia. Ugyanakkor tudnunk kell azt is, hogy a verseny ma erősebb, mint bármikor, és ennek csak fokozódására számíthatunk. Szemünk előtt játszódik le a termelés, fogyasztás, életvitel és a gondolkodás átalakulása. A változások során korábban hasznosnak vélt dolgok válhatnak feleslegessé és fordítva. A koncepciók és programok végrehajtására, a cselekvésre, annak eredményeire és az elismerés ehhez kapcsolódó odaítélésére helyeződött a hangsúly. Mindez azt követeli, hogy a struktúrák is változzanak; a régiék fellazulnak, újak, módosultak lépnek helyükbe, a vállalati önállósággal együttjáró jogok a saját érdekszférában megvalósított fejlesztések preferenciáját okozzák. Ezért továbbra is állami feladatnak kell tekinteni a segítséget, támogatást, különösen a kulcsfontosságú témákban, továbbá a hosszú távú és nagy kockázatvállalást igénylő kutatási területeken.

A Társulat és a társulatban végzett társadalmi munka e tekintetben is rendkívüli jelentőségű. Sokat segíthet ez a munka az új koncepciók, tervek, cselekvési programok társadalmi elfogadtatásánál, a fejlesztések sürgetésénél és a teljesítményekhez kötődő elismerésmegvalósítási törekvésénél. Besegíthet a komplex feladatok megoldására képes szerződéses munkákkal.

A MTESZ és a tömörült tagegyesületek szerepének és jelentőségének elismerését, növekedését jelzi, hogy a vezetés rendelkezésre, megvitatásra bocsátotta a VII. ötéves tervkonceptiót, a tudományos kutatás távlati irányait. 1983-ban a MTESZ társadalmi szervezet lett, 1984-ben Kádár János elvtárs is látogatást tett a szervezetnél.

A MTESZ a felmérések alapján elkészítette és a Központi Bizottság Gazdaságpolitikai Bizottságához beterjesztette a szervezet munkája eredményeként milliárd Ft-tal mérhető megtakarításokról szóló jelentéseit, és törekszik a tényleges társadalmi haszon létrehozóinak elismertetésére. Rámutatott a műszaki, természettudományi és agrárértelmiség társadalmi elismerésének devalválódására, sürgette ennek felszámolását, nem csak az egyén, hanem a közösség érdekeinek szempontjából is fontos tennivalóként.

El kell érni, hogy a koncentrált fejlesztési erőfeszítések megvalósítása érdekében a fő munkahely legyen a boldogulás forrása, és a szakmai munkateljesítménytől függjön a szakmai megítélés.

Tisztelt közgyűlés, tisztelt küldöttek, a Magyarhoni Földtani Társulat 1985. évi közgyűlését ezennel megnyitom.